

Едмунд Гусерль

ДОСВІД І СУДЖЕННЯ
І ЧАСТИНА
ДОПРЕДИКАТИВНИЙ (РЕЦЕПТИВНИЙ) ДОСВІД
І Розділ
ЗАГАЛЬНІ СТРУКТУРИ РЕЦЕПТИВНОСТІ
(переклад з німецької Вахтанга Кебуладзе)
§ 15. *Перехід до аналізу зовнішнього сприйняття*

У подальшому на прикладі актів зовнішнього сприйняття як свідомості живої теперішності індивідуальних просторово-речових предметів слід на прикладах дослідити те, що є сутністю допредикативних актів досвіду і як на цьому побудовані предикативні синтети. Якщо при цьому в цій царині сприймання, яка є лише виокремленою частиною загальної царини доксичних, об'єктивувальних переживань, ми розрізнимо такі різні структури, як пасивну напередданість і активне звернення до Я, інтерес, рецептивність і спонтанність, то при цьому слід наголосити, що такі розрізнення не обмежені лише цариною сприймання і взагалі доксичних переживань, а що при цьому йдеться про структури, які так само можна знайти в усіх інших царинах свідомості. Існує, отже, не лише первинна пасивність чуттєвих даностей, «чуттєвих даних», а також відчуття, і на противагу цьому не лише об'єктивувальне активне звернення, як, наприклад, у сприйнятті, а також таке саме в оцінюванні, в уподобанні; і там також є аналог очевидності, а отже також сприйняття як вихідна самоданість цінностей, цілей тощо.

Сприймання, сприймальне звернення до окремих предметів, їх споглядання та експлікація вже є активною дією Я. Як така вона передбачає, що нам уже дане наперед щось таке, до чого ми можемо звернутися у сприйнятті. І дані наперед не просто окремі, ізольовані об'єкти, а натомість, завжди наявне поле передданого, на тлі якого постає щось окреме і, так би мовити, «збуджує» сприйняття, сприймальне споглядання. Ми говоримо, що те, що збуджує наше сприйняття, переддане в нашому світі і з нього афікує нас. Утім, згідно з нашими вступними роздумами ми воліємо не звертати уваги на те, що воно завжди є сприйманням предметів світу, передусім світу нашого довкілля. Адже це означає, що це – об'єктивно суще, таке, що його можу сприймати не лише я, а також Інші, люди мого довкілля. У зазначеному обмеженні ми лише передбачаємо, що існує певне виокремлене для мене поле, до якого я звертаюся у сприйманні. Конститування самого цього поля є темою

окремого, доволі розлогого аналізу. В межах цього дослідження достатніми будуть лише короткі вказування на це.

§ 16. *Поле пасивних передданостей і його асоціаційна структура*

Візьмемо поле пасивних передданостей у його, звичайно, лише абстрактно утвореній первинності, тобто відволічимося від усіх знайомих властивостей, з якими все, що афікує нас, уже від самого початку постає перед нами на підставі попереднього досвіду. Якщо взяти його таким, яким воно є, поки активність Я ще не здійснила з ним жодного акту надання смислу, то воно ще не є полем предметностей у властивому сенсі. Адже, як уже зазначалося, предмет – це продукт упредметнювального акту Я, а в точному сенсі – акту предикативного судження. Утім, внаслідок цього це поле все ж таки не є просто хаосом, або «товчією» «даних», воно, натомість, має певну деталізовану структуру. Чуттєве поле, поле чуттєвих, скажімо, оптичних даних є найпростішою моделлю, на якій ми можемо вивчити цю структуру. Якщо навіть чуттєве поле, структурована єдність чуттєвих даних, наприклад, кольорів, не дане нам як предмет у безпосередньому досвіді, в якому кольори завжди вже «схоплені» як кольори конкретних речей, поверхонь, «плям» на якомусь предметі тощо, то все ж таки завжди можлива абстрактна зміна погляду, через яку ми можемо самі ці нижчі апперцептивні шари перетворити на предмет. Це означає, що чуттєві дані, що їх слід абстрактно утворити, самі вже є одиницями ідентичності, які постають у різноманітному «Як» і потому самі як одиниці можуть стати тематичними предметами; тепербачення білого кольору при цьому освітленні не є самим білим кольором. Так і чуттєві даності, що на них як на абстрактні шари конкретних речей ми завжди можемо скерувати погляд, уже є продуктами конститутивної синтези, що як найнижчі передбачає акти синтези у внутрішньому часі свідомості. Вони є найнижчими, які з необхідністю зв'язують усі інші. Свідомість часу є праджерелом конституювання ідентичностей взагалі. Однак, це свідомість, яка продукує лише загальну форму. Конституювання часу створює тільки універсальну форму порядку послідовності й форму співіснування всіх іманентних даностей¹. Проте не буває форми без змісту. Тривале іманентне дане є тривалим лише як дане свого змісту. Таким чином, синтези, які продукують єдність чуттєвого поля, вже є, так би мовити, вищим поверхом конститутивних актів.

Розгляньмо тепер єдине чуттєве поле яким воно дане в іманентній теперішності та запитаємо, як у ньому взагалі можливе чогось окремого,

а також, які суттєві умови мають бути виконаними, щоб відбулося усвідомлення виокремленої множини однакового або схожого.

Кожне таке чуттєве поле є єдиним для себе, єдністю гомогенності. З кожним іншим чуттєвим полем воно перебуває у зв'язку гетерогенності. Щось окреме виокремлюється на ньому через те, що воно з чимось контрастує, наприклад, червоні плями на білому тлі. Червоні плями контрастують із білою поверхнею, але між собою вони не контрастують і тому вони злиті, хоча і не в той спосіб, що вони перетікають одне в одне, а у вигляді віддаленого злиття: їх слід об'єднати як однакові. Звичайно, в кожному контрасті залишається щось від спорідненості й злиття; червоні плями й біла поверхня первинно споріднені як візуальні даності. І цю гомогенність слід відрізнити від гетерогенності з даностями іншого гатунку, наприклад акустичними даностями. Так, найзагальніші змістові синтези виокремлених чуттєвих даних, відповідно об'єднаних у живому теперішньому певної свідомості, здійснюються згідно зі спорідненістю (гомогенністю) та чужістю (гетерогенністю). Звісно, можна сказати, що схожість окремих даних не утворює жодний реальний зв'язок. Однак, ми говоримо зараз не про реальні властивості, а про спосіб іманентного зв'язку даних відчуттів.

Спорідненість або схожість може бути різного рівня до повної спорідненості, нерозрізненної однаковості. Всюди, де немає повної однаковості, пліч-о-пліч зі схожістю (спорідненістю) йде контраст: виокремлення несхожого на ґрунті спільного. Якщо ми переходимо від однакового до однакового, то нове однакове дане як повторення. Воно відповідно до свого змісту повністю збігається з першим. Це ми й позначаємо як злиття. Якщо ми переходимо від схожого до схожого, також постає певний вид перекривання, утім лише частковий із одночасною суперечністю несхожого. І це пересування схожості містить щось на кшталт злиття, але не чисте і цілковите злиття, як у повній однаковості. Таким чином, те, що у суто статичному описі дане як однаковість або схожість, слід розглядати як продукт того чи того виду синтези перекривання, яку ми позначаємо традиційним виразом як асоціація, але за умов зміни його сенсу. У цій сфері пасивної передданості панує феномен асоціативної генези, яка спирається на синтези внутрішньої свідомості часу.

Назва «асоціація» позначає тут щось взагалі належне до свідомості, суттєву форму закономірності іманентної генези. Те, що вона може стати головною темою феноменологічної дескрипції, а не просто об'єктивної психології, полягає в тому, що феномен прикмети є чимось таким, що можна феноменологічно виявити. (Цей розроблений ще в «Логічних

дослідженнях» погляд уже там постає як паросток генетичної феноменології). Таким чином, тут має бути виключено будь-яке розуміння асоціації та її закономірності як виду психофізичної природної закономірності, яку можна відкрити через об'єктивну індукцію. Асоціація постає тут винятково як суто іманентний зв'язок на кшталт: «щось нагадує щось», «щось вказує на дещо інше». Цей феномен ми можемо побачити конкретно лише там, де ми маємо деякі виокремлені даності на тлі певного поля: щось нагадує щось інше. І сам цей зв'язок можна феноменологічно виявити. Він сам у собі постає як генеза; один член свідомість характеризує як збуджувальний, інший як збуджений. Звичайно, у такий спосіб асоціація не завжди дана первинно. Існують також випадки опосередкованої асоціації, яка перестрибує проміжні члени, тобто асоціації, в якій проміжні члени та їхня безпосередня схожість не усвідомлюється експліцитно. Проте будь-яка безпосередня асоціація – це асоціація за схожістю. За своєю сутністю вона можлива лише завдяки схожості відповідно різних рівнів аж до межі цілковитої ідентичності². Так і будь-який вихідний контраст спирається на асоціацію: несхоже постає на ґрунті спільного. Відтак гомогенність і гетерогенність – це результати двох різних основних способів асоціативного об'єднання. Від цього відрізняється об'єднання присутнього і не-присутнього. Таким чином, єдність поля відчуттів є єдністю лише завдяки асоціативному сплавленню (гомогенній асоціації) так само, як його впорядкування і розчленування, а також будь-яке утворення груп і схожостей відбуваються завдяки дії асоціації: схоже збуджується схожим і контрастує з несхожим. Це можна показати на прикладі структури гомогенного поля відчуттів. Утім, це стосується також усіх, навіть більш складних даностей. А те, що ми позначаємо як поле сприйняття, як поле пасивної передданості, до якого звертається сприймання і вихоплює з нього щось окреме як предмет сприйняття, є вже «полем» набагато складнішої структури, яке конституїроване через синтетичне поєднання та спільну дію багатьох полів відчуттів.

§ 17. *Афектація і звернення Я. Рецептивність як нижчий ступінь активності Я*

Усі виокремлення на тлі їх розподілу згідно зі схожістю і розбіжністю та всі утворення груп, які через це виникають, виокремлення окремих членів на гомогенному тлі, є продуктами асоціативних синтез різноманітних видів. Утім, у свідомості не буває просто пасивних процесів, натомість, ці синтези перекривання мають афективну силу. Так ми, наприклад, говоримо, що виокремлене через свою несхожість на

гомогенному тлі, «впадає у вічі»; тобто воно має афективну тенденцію, спрямовану на Я. Синтези перекривання, чи то перекривання позбавленого відмінностей злиття, чи то перекривання за умов суперечності несхожого, мають афективну силу, збуджують Я незалежно від того, чи реагує воно на це збудження. Схоплення чуттєвого даного на полі завжди відбувається на підставі такого виокремлення. Воно через свою інтенсивність виокремлюється з розмаїття того, що афікує. Наприклад, у чуттєвій сфері певний звук, певний шум, певний колір можуть бути більш-менш нав'язливими. Вони лежать у полі сприйняття й виокремлюються на ньому, більшою чи меншою мірою збуджують Я, хоча воно їх ще й не схоплює. Так само нав'язливою може бути певна думка або бажання, певне прагнення може нав'язливо постати на тлі всього іншого. Нав'язливість зумовлена більшою чи меншою гостротою виокремлення, контрастами у чуттєвій сфері, помітними якісними дисконтинуальностями тощо. Звісно, у царині не-чуттєвих даностей взагалі не йдеться про такі якісні дисконтинуальності; однак і тут є щось аналогічне, коли, наприклад, поміж різноманітними темними збудженнями думки, які рухають нами, виокремлюється певна думка і справляє на Я помітне враження і водночас нав'язливо постає перед ним.

Тепер ми маємо відрізнити ті дисконтинуальності (у чуттєвій сфері насамперед якісні й інтенсивні дисконтинуальності), які «зумовлюють» нав'язливість, і те, що у схожий спосіб є умовою нав'язливості, від самою нав'язливості. Нав'язливість має ступені, і при цьому нав'язливе наближається до Я або залишається на відстані, воно нав'язується мені. Ми розрізняємо, отже, те, що нав'язується, і Я, якому воно нав'язується. Залежно від інтенсивності нав'язливості саме нав'язливе або близько до Я, або на відстані від нього. Ці відмінності нав'язливості й відповідних збудників Я ми можемо легко констатувати – це є дані, які можна феноменологічно виявити – а також зв'язок цієї градації з іншими моментами, континуальною виокремленістю, інтенсивністю та з іншими більш-менш опосередкованими моментами, які всі разом належать до царини асоціації в широкому розумінні цього слова.

Щось нове постає тоді, коли Я реагує на збудження. Збудження з боку інтенційного об'єкта³ у своїй спрямованості на Я більш чи менш сильно притягує його, і Я піддається цьому. Феномени зв'язує поступова тенденція, тенденція переходу інтенційних об'єктів зі статусу тла-для-Я до статусу перед-Я. Ця зміна корелятивна переходу інтенційного переживання тла до інтенційного переживання переднього плану; Я звертається до об'єкта. Саме це звернення є процесом опосередкування, який закінчується буттям Я при об'єкті та його схопленням. Через це

піддавання Я постає нова тенденція, яка спрямована від Я до об'єкта. Отже, ми маємо розрізнити:

1. Тенденцію від cogito, тенденцію як збудження інтенційного фонового переживання різних ступенів сили. Чим сильнішою є ця «афектація», тим сильнішою є тенденція до відданості, до схоплення. Ця тенденція має два ступені:

а) тиск на Я, вплив, який дане має на Я;

б) тенденція Я до відданості, залучення, афікованість самого Я.

Від цих тенденцій cogito відрізняється:

2. Звернення як реалізація тенденції, інакше кажучи, перетворення тенденційного характеру інтенційного фонового переживання, через яке воно стає актуальним cogito. Тепер Я звернено до об'єкта, із самого себе тенденційно спрямоване на нього. Так, загально кажучи, кожне cogito, кожний специфічний Я-акт – це здійснене прагнення, яке має різні форми реалізації. Воно може здійснюватися без перешкод або з перешкодами, цілком або не зовсім, що ми незабаром матимемо обговорити докладніше.

Ця тенденція також має різний рівень напруження. Я може бути захоплене чимось, що його афікує, більш або менш живо і з різним темпом зростання інтенсивності, можливо, навіть із раптовим спалахом інтенсивності. Відповідно до цього відрізняються також вид і темп результатів, хоча вони і не визначаються лише цим. Сильне збудження не обов'язково захоплює все Я, яке може бути захоплене ним із різною інтенсивністю. Хоча зростання афективної сили необхідно зумовлене певними змінами способу даності об'єкта сприйняття, наприклад свистка локомотиву, що наближається до нас; утім це ще не обов'язково зумовлює звернення. Коли хтось розмовляє з «важливою» персоною, то він не помічає потужного збудження, і навіть раптово змушений до цього, може звернутися до нього лише вторинно і побіжно, або миттєво захопитися ним і відразу відволіктися від нього і взагалі не звернути на нього уваги.

Здійснення звернення є тим, що ми називаємо станом неспання Я. Точніше кажучи, слід розрізнити неспання як фактичне здійснення Я-актів і неспання як потенційність, як стан здатності-здійснити-акт, який є передумовою його фактичного здійснення. Перебувати у стані неспання означає спрямовувати на щось свій погляд. Пробудження означає переживання афектації; тло стає «живим», інтенційні предмети більше або менше наближаються до Я, той чи той предмет притягує Я до себе. Воно при ньому, коли звертається до нього.

Оскільки Я сприймає у зверненні те, що дане йому наперед через афіціювальне збудження, ми можемо говорити тут про рецептивність Я.

Це феноменологічно необхідне поняття рецептивності в жодному разі не виключає активність Я, котра є загальною назвою для всіх актів, які специфічно походять з Я-полюсу; рецептивність радше слід розглядати як найнижчий рівень активності. Я дозволяє чомусь відбутися і сприймає його. Так, наприклад, у сприйнятті ми розрізняємо, з одного боку, просте усвідомлення у первинних явищах (які презентують предмети в оригінальній тілесності). У такий спосіб все поле сприйняття постає перед нашими очима в чистій пасивності. З іншого боку, під назвою сприймання ми розуміємо активне сприйняття предметів, котрі постають на тлі поля сприйняття, яке охоплює їх. Так само ми можемо мати поле пригадування у чистій пасивності. Однак просто поставання у пригадуванні явища ще не є активним схопленням у пригадуванні явища, що постає (того, «що нас захоплює»). Очевидно, що в нормальному понятті досвіду (сприйняття, спогаду тощо) ми маємо на увазі активний досвід, який діє експліцитно (див. до цього наступний розділ).

§ 18. Увага як тенденція Я

Загалом, царини об'єктивувальних доксичних переживань, у котрих, хоч би й у вигляді тла, ми усвідомлюємо «суще», спеціально стосується відповідне доксичне звернення, яке психологія зазвичай розглядає як увагу. Утім, саме того, хто у захопленні красою якоїсь картини переживає задоволення, а не віру в буття, або того, хто в акті волі переживає спрямовану на суще інтенцію реалізації активної дії, і називають у звичайному житті «уважним», уважним до краси, уважним до власної дії на різних стадіях аж до кінцевого витвору. Звичайно, при цьому обидва моменти, схоплення буття у буттєвій вірі (або тлумачення буття, тлумачення буття таким, яким воно є) й оцінювальна або активна дія переходять один в одного і перехрещуються; а саме у такий спосіб, що доксична дія обґрунтовує активну, а подальше доксичне засвідчення готового буття, або готового витвору пов'язане з практичним обґрунтуванням майбутнього використання. Зрозуміло також, що кожне не-доксичне звернення і подальше застосування чогось дозволяє зміну настанови на доксичну, яка охоплює й активно витлумачує як суще те, що постає в цьому зверненні як результат дії.

Взагалі увага – це належна до суттєвої структури специфічного акту Я (Я-акту у точному сенсі слова) тенденція Я до інтенційного предмета, до єдності, яка «постає» у сталій зміні способів даності, а точніше як здійснення цієї тенденції. Розпочате зі зверненням здійснення, вихідний пункт здійснення акту є початком подальшого здійснення спрямованості Я на предмет. Початок позначає певний напрямок подальшого синтетично

єдиного (хоча й багатозначного) процесу здійснення, в якому фаза за фазою здійснюється започаткована в ньому та в попередніх здійсненнях тенденція, яка водночас тенденційно розгортається і вказує на нові стадії здійснення. Так це відбувається аж до «кінця» або до припинення, а саме у формі і-так-далі. Початок, отже, має інтенційний горизонт, він у порожній, наочній лише в подальших здійсненнях спосіб вказує на щось поза собою; він імпліцитно вказує на континуальний синтетичний процес (або на невизначено довільні напрямки багатовимірності можливих процесів), крізь який простягається континуально єдина тенденція. У своєму перебігу вона має модуси здійснення, які континуально змінюються і мають характер опосередкованого здійснення, котре у своєму горизонті вказує на нові здійснення.

До кожного інтенційного переживання належить це суттєве розрізнення модусів тенденції: або Я дієво живе «у» переживанні, спрямоване у ньому на інтенційну предметність, займається нею, або ні; при цьому в найкращому випадку переживання – у модусі фонового переживання – збуджує Я (котре у стані неспання вже діє якось інакше) з різною афективною силою.

§ 19. *Досвідчувальна (erfahrende) тенденція Я як «інтерес» до досвідчуваного (Erfahrenen) і її вплив на «дію» Я*

Особливим випадком інтенційних переживань уваги, Я-актів, що здійснюються, є доксичні акти, спрямовані на суще (у відповідній модалізації: можливо суще, удавано суще, не суще); до цього належать споглядальні у різноманітних модусах інтенційної безпосередності або опосередкованості, зрештою очевидні досвіди, які дають саме суще (якщо говорити цілком точно: доксичні досвіди, адже досвід і споглядання можна розуміти так загально, що охоплювати при цьому всі види актів і предметів). Коли ми у подальшому говоритимемо про увагу, а особливо про сприйняття і пригадування, ми завжди матимемо на увазі доксичні акти.

Цього стосується й те, що було сказано взагалі, а саме, що початок звернення, уваги до сущого – це початок тенденційної поведінки, прагнення. Воно є здійснювальним прагненням, дієвим у різних формах припинення і завершення. Початок акту сприйняття зі звернення хоча і є вже усвідомленням буття в самому об'єкті – адже сприйняття є усвідомленням досвіду об'єкта в його так би мовити тілесній теперішності. Однак тенденція від Я з початком звернення ще не добігла свого завершення. Хоча вона й спрямована на об'єкт, утім спочатку вона просто націлена на нього. Ми можемо сказати, що разом із нею

збуджується інтерес до предмета сприйняття як сущого. Ми спрямовані на нього самого, ми здійснюємо континуальне усвідомлення його досвідчування. При цьому усвідомлення його тут-буття є актуальною вірою; завдяки узгодженості, в якій перебігають явища сприйняття в їхніх первинних презентації, ретенції і протенції, як узгодженості континуального само підтвердження, віра є континуальною достеменністю віри, яка є достеменною в цій первинності предмета в його тілесної теперішності. Проте в ця чітка спрямованість на предмет, континуальність його досвідчування, містить інтенцію, яка виходить за межі даного та його актуального модусу даності до подальшого plus ultra. Це не лише подальше усвідомлення, а й подальше прагнення до нового усвідомлення як інтерес до збагачення предметної «самості», яке виникає через подальше схоплювання. Відтак тенденція звернення сягає далі, ніж тенденція повного здійснення.

Те, що афікує спочатку привертає погляд Я як неподільна єдність. Утім ця єдність відразу розпадається на свої конститутивні моменти; вони починають виокремлюватися на певному тлі; коли один з них потрапляє до центру уваги, інші як належні до предмета тематично залучаються до його єдності й збуджують. Так само з усім дійсно даним збуджується горизонт; якщо я бачу спереду речовий предмет у стані спокою, в горизонті усвідомлений невидимий зворотній бік; тенденція, яка націлена на предмет, спрямована тепер на те, щоб зробити його доступним також і з іншого боку. Лише в цьому збагаченні даності, деталізації і даності «з усіх боків», тенденція переходить із початкового модусу націлювання до модусу досягнення цілі, який знов-таки має свої різні ступені: неповне досягнення, часткове, з компонентами нездійсненого націлювання.

Так здійснюється тенденція у різноманітній «дії» Я. Вона перетворює явище (репрезентацію) зовнішнього предмета для Я, на інші «явища того ж об'єкта». Вона розгортається в обмеженому розмаїтті «можливих явищ». Вона стало прагне до нових змін явища, щоб подати предмет з усіх боків. При цьому вона спрямована на ідентичний об'єкт, який «репрезентовано» в усіх явищах, той самий предмет із цього й із того боку, зблизька й здалеку; але тенденція спрямована на те, щоб змінювати Щось у Як одного способу явища на те ж саме Щось у Як інших способів явища. Вона спрямована на сталі «створення» нових способів явища, які ми також можемо назвати «образами» – поняття образу (Bild), звісно, не має нічого спільного з відбитком (Abbildung) й утім є цілком загальнозживаним; так, коли говорять про образ речі, мають на увазі саме той спосіб, у який її бачать, у який вона репрезентована.

У цьому сенсі кожний предмет зовнішнього сприйняття даний у певному «образі» й конституційований у синтетичному переході від образу до образу, при цьому образи як образи (явища) того самого синтетично перекриваються. Кожне сприйняття, яке пропонує мені об'єкт у цій орієнтації, залишає практично можливим перехід до інших явищ цього об'єкта, а саме до певних груп явищ; можливості переходу є практичними можливостями, принаймні якщо йдеться про об'єкт, даний як незмінно тривалий. Отже, існує свобода перебігу такого гатунку, що я рухаю очима, рухаю головою, змінюю положення мого тіла, ходжу навкруги і при цьому спрямовую погляд на об'єкт. Ми називаємо ці рухи, які належать до сутності сприйняття і слугують тому, щоб дати предмет сприйняття якомога з більшої кількості боків, кінестезами. Вони є проявами тенденцій сприйняття, у певному сенсі функціонуванням, хоча й не довільними діями. При цьому я (зазвичай) не здійснюю жодних довільних актів. Я рухаю очима мимоволі й при цьому «не думаю про очі». Відповідні кінестези мають характер дієвих суб'єктивних перебігів; пліч-о-пліч із ними і ними вмотивований відбувається перебіг «відповідних» змінних візуальних або тактильних «образів», аж поки предмет є «даним» мені у сталій тривалості або в його зміні. Я стосовно нього, з одного боку, є рецептивним, з іншого – все ж таки продуктивним. Поставання образів перебуває «у моїй владі»; я можу урвати низку образів, наприклад, я можу затулити очі. Проте, якщо я не зупиняю перебіг кінестез, не в моїй владі поставання іншого образу, щодо нього я є лише рецептивним: якщо стосовно об'єкта я здійснюю ті чи ті кінестези, постають ті чи ті образи. Це стосується як спокою, так і руху, як зміни, так і незмінності.

Ось таким є сприйняття, воно починається з першим зверненням Я, його оживлюють тенденції сприйняття, тенденції континуального переходу від апперцепцій до апперцепцій, тенденції перебігу образів через перебіг кінестетичного розмаїття. При цьому я завжди настановлений на те, що постає і репрезентується в образах, а особливо на ті чи ті його моменти, форми тощо. Ця гра тенденцій, тенденційно скерований перебіг умотивованих кінестез, належить до суттєвого складу зовнішнього сприйняття. Все це дієві перебіги, перебіги тенденцій, які здійснюються у перебігу.

У попередньому описі ми вважали, що тенденції сприйняття даються взнаки після першого звернення і що надалі це відбувається саме по собі у світлі звернення. Проте об'єкти мого виднокола можуть, наприклад, збуджувати мене і розгортати тенденції, які я наслідую рухами очей, але не беру цього до уваги. Ці апперцептивні перебіги як дієві перебіги можливі без звернення Я. З іншого боку, тільки звернення, або здійснення

апперцепцій у зверненні Я у формі «я сприймаю», уможливує те, що об'єкт є моїм об'єктом, об'єктом мого споглядання і що саме споглядання, перебіг кінестез, умотивований перебіг явищ є моїм перебігом, моїм спогляданням предметного в образах. У cogito живе Я, і це встановлює специфічний зв'язок із Я всього вмісту cogito. Звернення саме схарактеризоване як «я роблю», і так само є пересуванням проміння уважного погляду, погляду в модусі звернення, «я роблю». Таким чином, слід розрізняти:

1. Дію, яка не є «Я-дією», дію до звернення;
2. Я-дію, котра утім, як зазначено, також ще не мусить містити нічого з довільної дії: я мимохіть рухаю очима, коли я уважно звертаюся до предмета.

§ 20. Вузьке і широке поняття інтересу

Ми також говоримо про інтерес, який збуджується зі зверненням до предмета. Виявляється, що цей інтерес ще не має нічого спільного зі специфічним актом волі. Це не інтерес, який викликає щось на кшталт намірів і вольових дій. Він є просто моментом прагнення, яке належить до сутності нормального сприйняття. Те, що при цьому ми говоримо про інтерес, обґрунтовано тим, що пліч-о-пліч із цим прагненням іде відчуття, а саме позитивне відчуття, яке утім не варто плутати з відчуттям задоволення від предмета. Хоча можливо також, що сам предмет збуджує наше відчуття, що він є для нас цінним, і що через це ми звертаємося до нього і затримуємося на ньому. Проте, так само може бути, що він є чимось малоцінним і саме через огиду збуджує наш інтерес. Відчуття, що належить до інтересу, є, отже, цілком своєрідно спрямованим. У кожному разі – мотивує предмет наше звернення через цінність або через малоцінність, яку ми в ньому відчуваємо – необхідно, щойно ми схоплюємо його, збагачується вміст його сенсу, почасти просто через його наочну тривалість у сприйнятті, почасти через збудження його темних горизонтів, які пов'язані з можливостями й очікуваннями нових збагачень. До цього приєднується власне відчуття задоволення від цього збагачення і пов'язане з цим горизонтом збагачення, що поширюється і зростає, прагнення «дедалі ближче підійти» до предмета, дедалі повніше засвоїти його самого. На вищому ступені це прагнення може навіть дістати форму властивого воління, воління пізнання зі свідомим цілепокладанням тощо. Однак тут, у сфері простого сприйняття й більш ретельного споглядання, яке приєднується до нього, про це ще не йдеться.

Від розробленого тут поняття інтересу слід відрізняти інше, більш широке. Це прагнення заглибитися у предмет і задоволення від збагачення

його самого постає не тоді, коли я просто взагалі звернений до предмета, а лише тоді, коли я звернений до нього у специфічному сенсі теми. Тема в цьому точному сенсі і предмет Я-звернення не завжди збігаються. Я можу тематично займатися чимось, наприклад, науковою роботою, і при цьому мені може заважати шум з вулиці. Він нав'язується мені, і я на одну мить звертаю на нього увагу. Утім моя попередня тема не зникла при цьому, а просто на мить відійшла на задній план. Однак вона залишається моєю темою, до якої я знов повертаюся, щойно завада зникає. У зв'язку з цим можна створити більш широке поняття інтересу, або актив інтересу. Як такі ми тоді розглядаємо не лише ті, у яких я звернений до предмета тематично, тобто у сприйнятті й потому в детальному спогляданні, а взагалі кожний акт тимчасового або тривалого звернення Я, буття при (inter-esse).

§ 21. *Перешикода тенденції і походження модалізації
впевненості*

Повернімося тепер знов до інтересу в першому й властивому сенсі. У реалізації його тенденційного прагнення до нових способів даності того ж самого предмета здійснюється конкретне сприйняття. Ці тенденції можуть реалізовуватися безперешкодно або з перешкодами.

Це означає, що тенденції не є просто сліпим прагненням до нових способів даності предмета, а натомість, реалізуються пліч-о-пліч з інтенціями очікування, протенційними очікуваннями, які пов'язані з тим, що у подальшому перебігу сприймального споглядання стає даністю предмета, наприклад, очікуваннями стосовно дотепер ще невидимого зворотного боку. Так, кожна фаза сприйняття є системою випромінювання актуальних і потенційних інтенцій очікування. У нормальному сприйнятті, у безперешкодному континуальному перебігу фаз, у звичайному простому сприйнятті відбувається процес актуалізувального збудження, а потім постійного здійснення очікувань, яке водночас завжди є більш точним визначенням предмета задоволення інтересу, здійснення тенденцій у прагненні від однієї фази сприйняття до іншої, від одного способу даності до іншого є водночас здійсненням інтенцій очікування. Це і є нормальним випадком безперешкодного перебігу інтенцій; у цьому разі предмет стоїть перед нами у простій достовірності як суцільний і як так суцільний.

У протилежному випадку тенденції зазнають перешкоди. Тоді постає лише один образ предмета. Він даний не з усіх боків, а тільки «з цього боку». У цьому разі сприйняття припиняється, чи то через те, що предмет зникає з поля сприйняття, чи то через те, що його перекидає інший предмет, або через те, що хоча предмет і залишається перед очима, але

постає інший сильніший інтерес, спричиняє інше тематичне звернення і придушує інтерес до предмета без здійснення його тенденції. Інтерес залишається більшою або меншою мірою незадоволеним.

а) Походження негації

Утім перешкоди в перебігу здійснення тенденцій можуть поставати й в інший спосіб: інтерес сприйняття до предмета може тривати; предмет споглядають, він і надалі даний так, що його можна споглядати. Проте замість здійснення інтенцій очікування відбувається розчарування. Наприклад, дивляться на рівномірно червону кулю; впродовж певного відрізка перебіг сприйняття відбувається так, що це схоплення узгоджено здійснюється. Але згодом у процесі сприйняття поступово постає частина невидимого дотепер зворотного боку, і на противагу вихідному начерку «рівномірно червоного, рівномірно круглої форми», постає усвідомлення іншого: «не червоне, а зелене», «не кругле, а вигнуте», яке розчаровує очікування. При цьому за будь-яких умов, щоб могла зберігатися єдність інтенційного процесу, все ж таки передбачається певна міра наскрізного здійснення. Корелятивно: в перебігу змінних явищ має зберігатися певна єдність предметного смислу. Лише так у перебігу переживання з його явищами ми маємо узгодженість свідомості, єдину інтенційність, яка охоплює всі фази, єдність свідомості сприйняття цього предмета та єдність тенденційної спрямованості на споглядання цього предмета. Таким чином, у перебігу здійснення зберігаються єдині рамця сенсу; здійснюється лише частина накреслених інтенцій очікування, а саме належна до відповідного місця поверхні, а інша частина предметного сенсу (предмета як такого) дістає характер «не так, а радше інакше». При цьому виникає суперечність між ще живими інтенціями посталих у новоствореній оригінальності вмістів смислу. Але не тільки суперечність: новоконституційований предметний смисл у своєму втіленні нібито вибиває свого супротивника із сідла; він зі своєю втіленою повнотою перекидає і долає той перший, лише порожньо очікуваний. Новий предметний смисл «зелений» у своїй імпресійній силі здійснення має перевагу впевненості, яка долає впевненість очікування червоного. Як подолане воно ще залишається усвідомленим, але з характером «незначущого». З іншого боку, «зелене» вставляється в загальні рамця смислу. «Зелене і вигнуте», яке постає у новій фазі сприйняття, і весь аспект речі з відповідного боку відсувають смисл минулої, ретенційно ще усвідомленої низки явищ.

Звичайно, при цьому відбувається певне подвоєння у загальному вмісті смислу сприйняття: як очікуване нове й «інше» перекидає і робить незначущим протенційно накреслений у попередній низці сприйнятих

смысл «червоний і круглої форми», так відповідне відбувається і у зворотному напрямку в усій попередній низці. Тобто смысл сприйняття змінюється не просто на актуально новому відрізку сприйняття; ноєматична зміна випромінює назад у формі зворотного закреслення у ретенційну сферу і змінює її смислоутворення, які походять із попередніх фаз сприйняття. Попередня апперцепція консеквентного перебігу «червоного і рівномірно круглого» *implicite* «перетлумачується» в «зелене й вигнуте з одного боку». Суттєвим є те, що якщо ми в експліцитному пригадуванні унаочнимо ретенційні запаси, тобто ще свіжо усвідомлену, але вже цілком темну низку явищ, ми через пригадування знайдемо в усіх її горизонтах не лише старий начерк в старих структурах очікування і здійснення, як вони тоді первинно були вмотивовані, а й накладений на все це відповідно змінений начерк, який тепер вказує на «зелене і вигнуте»; і це у такий спосіб, який характеризує неузгоджені з ним моменти старого начерку як незначущі. Проте, оскільки ці смислові моменти є лише моментами єдиного й організованого у чіткій єдності смыслу, повний смысл низки явищ модально змінюється і водночас подвоюється. Адже старий смысл все ще усвідомлюється, хоча новий і перебиває його і закреслює відповідні моменти.

Так можна описати вихідний феномен неґації, позбавлення значущості або «зняття», «інакшого». Те, що було проаналізовано на прикладі зовнішнього сприйняття, в аналогічний спосіб стосується кожної (позіційної) свідомості, яка в уявленні покладає предмети, і самі її предметності. Таким чином, неґація є не лише справою предикативного судження, натомість, у своєму прообразі вона постає вже в допредикативній сфері рецептивного досвіду. Хоч би про який вид предметностей ішлося, для неґації завжди залишається суттєвим накладання нового смыслу на вже конституйований із його придушенням; і корелятивно в ноєтичному напрямку утворення другого схоплення, яке не реалізується поруч із старим, придушеним, а накладається на нього і сперечається з ним. Сперечається віра з вірою, віра в один смисловий зміст і модус споглядання з вірою в інший смисловий зміст у його модусі споглядання.

У нашому прикладі суперечка полягає у своєрідному «знятті» антиципаційної інтенції, очікування новою імпресією, для якого розчарування є просто іншим виразом; причому це зняття відбувається після певної складової, після інших, натомість, зберігається узгодженість здійснення. Зняття безпосередньо стосується предметного моменту червоного і його антиципованого «сущого», він має характер «нічого». Тільки внаслідок цього у вірі сама річ закреслена як субстрат червоного:

речі, яку «вважали» цілком червоною немає; та сама річ на тому й тому місці є зеленою. Після зміни, якої первинно просте і нормальне сприйняття зазнало завдяки закресленню, ми знов маємо сприйняття настільки схоже на нормальне, наскільки зміна смислу, що відбувається пліч-о-пліч із закресленням, продукує сприйняття з єдиним і цілком узгодженим смислом, в якому ми надалі стало знаходимо здійснення інтенцій: із впровадженням «зеленого й вигнутого» все знов узгоджується. Проте відмінність від попереднього полягає в тому, що для свідомості також зберігається система старих сприйнятів, яка частково перехрещується з новою. Ця стара система ще усвідомлюється, але з характером знятої. Можна також сказати, що старий смисл визнається недійсним і його місце посідає інший, визнаний дійсним смисл. Все це лише інші вирази для негачії і субституції нового здійсненого смислу замість інтендованого.

З цього, отже, випливає:

1. Негачія у первинності передбачає нормальне первинне конституювання предмета, яке ми позначаємо як нормальне сприйняття, нормальне безперешкодне здійснення інтересу сприйняття. Воно має бути наявним, щоб його можна було модифікувати. Негачія – це модифікація свідомості, яка згідно з власною сутністю саме так виказує сама себе. Вона завжди є частковим закресленням на ґрунті збереженої при цьому впевненості віри, зрештою на ґрунті універсальної віри у світ.

2. Первинне конституювання предмета сприйняття здійснюється в інтенціях (у зовнішньому сприйнятті в апперцептивних схопленнях), які згідно з їхньою сутністю завжди можуть зазнати певної модифікації через розчарування щодо протенційної віри очікування; ця модифікація відбувається разом із нашаруванням спрямованих одна проти одної інтенцій.

b) Усвідомлення сумніву і можливості

Однак у допредикативній сфері можна знайти не лише первинний феномен негачії; так званні модальності судження, які складають ядро традиційної формальної логіки, також мають свій виток і засновок у подіях допредикативного досвіду. Не завжди має відбуватися цілковитий розрив нормального перебігу сприйняття, цілковите розчарування стосовно належних до нього інтенцій очікування. Місце простого закреслення може посісти піддавання сумніву, в якому дотепер значиме сприйняття не закреслюється. Сумнів презентує модус переходу до негачійного зняття, який утім може поставати як тривалий стан. Наприклад, ми бачимо у вітрині образ, який ми спочатку вважали

справжньою людиною, наприклад, працівником, який там щось робить. Але потому ми починаємо вагатися, чи не йдеться тут просто про манекен. Якщо придивитися краще, сумніву можна позбавитися; утім стан сумніву, людина чи манекен, може тривати певний час. При цьому два сприйняття накладаються одне на одне; з одного боку, триває нормальний перебіг сприйняття, з якого ми почали; певний час ми узгоджено й незаперечно бачимо людину, як й інші речі довкілля. Це нормальні, почасти здійснені, почасти нездійснені інтенції, які у континуальній послідовності процесу сприйняття здійснюються без жодного опору, без жодного розриву. Утім потому не відбувається цілковитий розрив у формі однозначного розчарування, тобто конфлікт інтенції очікування з новим явищем сприйняття із закресленням першої; натомість, на повний, конкретний зміст явища накладається другий зміст: візуальне явище, кольоровий просторовий образ був дотепер оточений колом інтенцій схоплення, яке надавало йому смисл «людське тіло» і взагалі «людина»; тепер на нього накладається смисл «вдягнений манекен». У самому побаченому нічого не змінюється, спільним є навіть набагато більше чого; в обох випадках залишаються однаково апперциповані одяг, волосся тощо, проте, одного разу – плоть і кров, іншого разу – пофарбоване дерево. Той самий склад даних відчуттів є спільним засновком двох схоплень, які накладаються одне на одне. Жодне з них під час сумніву не закреслюється; вони перебувають у взаємній суперечці, кожне має свою силу, кожне вмотивоване попереднім станом сприйняття, який вимагає їх. Але вимога протистоїть вимозі, одне заперечує друге і зазнає заперечення з боку другого. Триває сумнів нерозв'язаного конфлікту. Оскільки порожні горизонти конституують предметність лише разом з наочним ядром, спільним для обох випадків, то потому ми маємо перетворення вихідного нормального сприйняття, яке в узгодженості конституує тільки один смисл, на подвійне сприйняття. На основі спільного ядра змісту постають два сприйняття, що проникають одне до одного. І все ж таки, власне, не два, адже конфлікт означає також певне взаємне придушення. Якщо посилюється одне схоплення спільного наочного ядра, якщо воно актуалізується, то ми бачимо людину. Утім друге схоплення, а саме схоплення манекена, не перетворюється на ніщо; воно придушене, позбавлене сили. Потому на передній план вистрибує схоплення манекену; ми бачимо манекен, а схоплення людини дезактивується, придушується.

Таким чином, подвоєння не є насправді подвоєнням сприйняття, хоча основний характер сприйняття, усвідомлення втіленості, наявний в обох випадках. Якщо апперцепція людини перетворюється на апперцепцію манекену, то спочатку втілена людина, а потому манекен. Проте насправді

жоден з двох не втілений так, як людина на початку сумніву. Очевидно, модус свідомості змінився, хоча предметний смисл і його спосіб поставання, як і раніше, має модус втіленості. Утім модус віри, або буття суттєво змінився; спосіб, у який усвідомлюється те, що тілесно постало, став іншим. Замість нормального, однозначного і водночас узгодженого перебігу сприйняття просто усвідомленого, тепер воно усвідомлене як проблематичне, сумнівне, суперечливе: заперечене іншим, тілесно даним іншої фази сприйняття, у конфлікті з цим іншим.

Це можна висловити і так: свідомість, яка первинно, тілесно робить усвідомленим, має не лише модус втіленості, який відрізняє її від усучаснювальної (*vergegenwärtigenden*) свідомості й порожньої свідомості, які той самий предметний смисл роблять усвідомленим у втіленості, а також змінений модус буття або значимості. Первинне, нормальне сприйняття має прамодус сущого, просто значимого; це просто наївна впевненість; предмет явища постає у незаперечній і непохитній впевненості. Незаперечність вказує на можливі заперечення або навіть розриви, а саме на такі, як щойно описані, через котрі у подвоєнні відбувається зміна модусу значимості. У сумніві обидві втіленості, що перебувають у конфлікті, мають однаковий «проблематичний» модус значимості, кожне проблематичне і є запереченим, запереченим іншим.

Однак усе це стосується не тільки актуального стану сприйняття у тепер-фазі, натомість, так само, як у негачії, і тут конфлікт суттєво впливає на вже завершені фази. І в них однозначна свідомість розпадається на багатозначну, тобто перетворення на двозначність з його апперцептивним зсувом втручається до ретенційної свідомості. Якщо потому ми усучаснюємо ланцюг сприйнятів, який передував сумніву, то він уже не постає, як інший спогад, в його однозначності, а зазнає те ж саме подвоєння; усюди на апперцепцію людини накладається апперцепція манекену. Те саме стосується пригадування. Через зворотне випромінювання в ретенцію і через це в експлікативне пригадування моралізація відбувається і в ньому. Звичайно, при цьому ми тримаємо перед очима лише відрізки минулого для того ж самого, що зараз триває як тілесно сучасне. Якщо нормальне пригадування через те, що є репродукцією нормального сприйняття, робить репродуковане усвідомленим у нормальному модусі значимості як напевне суще, позначене двозначністю через це зворотне випромінювання пригадування пропонує змінений модус значимості, а саме модус «проблематичного», проблематичним виявляється те, чим воно було, людиною чи манекеном.

І цей випадок двозначності, як і негачія, містить перешкоду перебігу здійснення тенденційного інтересу сприйняття. Хоча перешкода тенденції

сприйняття не має тут форму повного розчарування, як у негачії, утім тут також не відбувається узгоджене задоволення і здійснення належних до сприймання інтенцій очікування. Їхній перебіг і задоволення інтересу зашкоджені у такий спосіб, що афіковане Я не сягає простої впевненості, воно, натомість, так би мовити, коливається між схильностями до віри й у разі сумніву не в змозі обрати щось одне. Воно коливається між схопленнями «людина» або «манекен». Належні до сприйняття інтенції очікування накреслюють не однозначний, а двозначний начерк. Це призводить до конфлікту свідомості між схильностями віри до кожної зі сторін. А саме, якщо Я актуалізує для себе спочатку мотивації схоплення «людини», воно підкоряється узгодженій вимозі, що впливає з цього. Якщо воно нібито винятково віддається цьому й виключає все, що говорить за «манекен», воно переживає силу тяжіння, схильність до впевненості. Утім те ж саме відбувається в актуалізації протилежних інтенцій.

Так нормальний Я-акт сприйняття з його простою вірою-впненістю модально перетворюються в акти, які ми називаємо припущеннями віри. З огляду на ноематичну сторону, на усвідомлені предмети, ми говоримо також про припущення буття. Це означає, від предмета йде афектація, що Я припускає його сущим і так сущим, як і його ворожого партнера. Це припущене ми називаємо також (розглянуте без зв'язку з Я) можливим; поняття можливості походить із цього конфлікту схильностей до віри, корелятивно припущень буття. Можливе буття, можливість – це, отже, феномен, котрий так само, як і негачія, постає вже в допредикативній сфері і має там свій первинний виток. У цьому разі це проблематичні можливості, які конфліктують одна з одною. Ми можемо також назвати їх такими, що викликають питання. Адже інтенція вибору одного з припущених членів сумніву, яка виникає у сумніві, називається інтенція запитування. Лише там, де йдеться про припущення і протилежні припущення, за які і про те які щось говорить, можна говорити про проблематичне запитування. Утім означальним виразом можливості такого гатунку є припущена можливість.

Лише в разі таких можливостей, за які щось говорить, може також ітиса про ймовірність: для однієї з двох сторін через загальне становище сприйняття схильність до віри або припущення буття може бути більшими, для іншої меншими: «ймовірно, що це людина». Більше говорить за можливість того, що це людина. Таким чином, імовірність позначає вагу, якої набуває припущення буття. Припустиме є більш-менш припустимим, це стосується також порівняння всіх можливо багатоманітних проблематичних можливостей, які належать до одного конфлікту і

синтетично поєднані ним: адже навіть конфлікт, розкіл свідомості в обопільній перешкоді створює єдність; ноєматично – це єдність протилежного, пов'язаних через це одна з одною можливостей.

с) Проблематична можливість і відкрита можливість

Своєрідність проблематичної можливості, що походить зі стану сумніву, постає ще чіткіше, якщо порівняти її з можливістю іншого ґатунку, котру ми позначаємо як відкриту можливість і яка походить зі структури перебігу досвіду, а саме безперешкодного, безперервного перебігу сприйняття. Звісно, інтенційно накреслене в апперцептивному горизонті сприйняття є не можливим, а певним. Утім такі начерки завжди містять можливості, навіть велику кількість різноманітних можливостей. Начерк невидимого боку в сприйнятті переднього боку речі, є невизначено загальним. Ця загальність є ноетичним характером свідомості, яка вказує на порожнє, і, корелятивно для накресленого, характером предметного смислу. Наприклад, колір зворотного боку речі не накреслений як цілком визначений колір, якщо річ ще невідома для нас і ми ще не бачили її з іншого боку; «певний колір» все ж таки накреслений і, мабуть, навіть більше. Якщо передній бік має певну форму, то й для зворотного боку ми очікуємо ту саму форму; якщо це рівномірний колір з плямами, то, мабуть, плями є і на зворотному боці. Проте невизначеність залишається і тут. Це вказування, як і всі інші інтенції у нормальному сприйнятті, має модус впевненості; утім воно має цей модус саме щодо того, що воно робить усвідомленим, і в тому смислі, в якому воно робить це усвідомленим. Певним є «якийсь колір взагалі» або «якийсь колір з плямами взагалі» тощо, тобто невизначена загальність.

Звичайно, це використання поняття загальності є тут лише допоміжним, непрямим описом, який вказує на самі феномени. Адже тут ідеться не про логічні поняття, про класифікаційну або генеральну загальність, а радше просто про те попереднє розуміння сприйняття, яким воно є зі своїм модусом усвідомленості невизначеності.

До загальної сутності кожної порожньої інтенції, а отже також такого невизначеного передтлумачення належить можливість експлікації у вигляді усучаснення. Ми можемо, а саме через те, що ми уявляємо, як ми обходимо навколо предмета, здійснити унаочнювальне усучаснення невидимого. Якщо ми це зробимо, постануть споглядання цілком визначених кольорів. Утім, вочевидь, ми можемо вільно варіювати ці кольори в рамках невизначеності. Це означає, що якщо ми чисто спрямовані на просте унаочнення, тобто на квазі-здійснення сприйняття через усучаснювальні низки сприйняття, то хоча відповідно до цього

постане конкретне споглядання певного кольору, утім це певне не було накреслене, а отже і не вимагалось: усучаснене є тут достовірним, а саме як зворотний бік, проте саме в усвідомленні невизначеності. Якщо постануть інші усучаснювальні споглядання інших кольорів, то достовірність так само мало пошириться і на них; для жодного з них нічого не вирішено заздалегідь, жоден не є обов'язковим.

Це стосується передусучаснювального споглядання дотепер ще невидимого. Якщо ми порівняємо його з помилками справжнього здійснення у справжньому перебігу сприйняття, то в ньому явище кольору, яке здійснює невизначений начерк, в самому собі схарактеризоване як вірогідне. Тут відбувається, і причому із вірогідністю, розрізнювальне визначення і разом із ним збагачення пізнання. Нові відрізки сприйняття приносять у своєму образі вірогідності невизначене загальне, яке було накреслене, у більш визначеній конкретизації, яка охоплена єдністю вірогідності сприйняття і здійснює начерк, очікування. Здійснення водночас є приростом пізнання. Проти це не так в ілюстративному усучасненні; будь-який інший колір так само добре пасує до того, що постає. Усучаснення лише настільки має модус вірогідності, наскільки воно, не зважаючи на певні кольори, що постають у ньому, зберігає стосовно них свій модус невизначеності. Тільки через це воно відрізняється від конкретного пригадування, яке ми мали б, якщо після дійсного сприйняття зворотного боку знов усучаснювали б його.

Зрозуміло, що кожне просто унаочнювальне усучаснення до справжнього пізнання стосовно квазі-визначеного змісту мусить мати модалізований характер вірогідності. Утім ця невірогідність позначена тим, що випадково даний у ній колір є саме випадковим, замість якого може постати не що завгодно, а лише якийсь інший колір. Іншими словами, загальна невизначеність має обсяг вільної варіативності; те, що до нього потрапляє, охоплене *implicite* в однаковий спосіб і все ж таки не вмотивоване і не накреслене позитивно. Все це – елементи відкритого обсягу більш точних визначень, які можуть пристосуватися до рамок, але в усьому іншому залишаються цілком невизначеними. У цьому й полягає поняття відкритої можливості. Вона позначає вид можливості, що є цілком відмінним від проблематичної можливості, оскільки свідомість, яка модалізує, в цих випадках має абсолютно різні витоки. У проблематичній можливості постають умотивовані станом сприйняття схильності до віри, які конфліктують одна з одною. Це можливість, за яку щось говорить і яка, відповідно, має певну вагу. У відкритій можливості взагалі не йдеться про якусь вагу. Тут ідеться не про альтернативи, а про однакову відкритість можливих розрізнень у рамках

загальності. Модалізація полягає тут у тім, що невизначено загальна інтенція, яка сама має модус достовірності, у певний спосіб несе сама в собі розшарування своєї достовірності *implicite* стосовно всіх можливих розрізень. Якщо, наприклад, у невизначеній загальності із достовірністю вимагається заплямована кольоровість, то здійснення обмежено саме «будь-якою» кольоровістю з «як завгодно» сформованими плямами; а кожне розрізнення такого типу відповідатиме вимозі в однаковий спосіб.

Таким чином, з прамодусу просто наївної достовірності можна визначити замкнену й чітко обмежену групу модальностей через те, що вони є модалізаціями завдяки конфлікту, а саме первинно простої вимоги з протилежними вимогами. До цього кола належить проблематична свідомість із її проблематичними можливостями. Відповідно до цього слід чітко розрізнити модальність через конфлікт і модальність відкритого розрізнення. Обидві створюють поняття модальності віри або буття. Модалізація протистоїть тут достеменності віри або буття.

d) Подвійний сенс мови про модалізацію

Утім про модалізацію можна говорити і в іншому сенсі. Це стає зрозумілим через повторне споглядання сумнівного феномену. До сутності сумніву належить можливість розв'язання і можливого активного рішення. Сам сумнів на противагу невірності є усвідомленням нерішучої свідомості. У царині сприйняття форма ухвалення рішення (як найпервинніша формі рішення) полягає у тім, що в переході до нових явищ (або в чомусь на кшталт інсценування відповідних кінстетичних перебігів) до одного з порожніх горизонтів, що перебувають у конфлікті, додається відповідна, очікувана повнота. Змінені або цілком нові дані відчуттів, що постають, вимагають у наявному інтенційному стані таких схоплень, які так доповнюють комплекси інтенцій, котрі залишаються не закресленими, що джерело конфлікту згасає, а те, що особливо мотивує сумнів, скасовує сила нової імпресії. Ми наближаємося до цього, ми, мабуть, навіть торкаємося цього, і щойно сумнівна інтенція дерева (замість людського тіла) дістає перевагу достовірності. Вона дістає її через узгоджений перехід до нових явищ, які не узгоджуються із незаповненими горизонтами схоплення людини й заперечують їх своєю сповнювальною міццю втіленості. Таким чином, у цьому рішенні відбувається заперечення однієї зі сторін, а саме сторони сумнівно модалізованого схоплення людини, яке скеровує надалі вихідне сприйняття. У протилежному випадку воно було б підтверджено, або, що є тим самим, було б затверджено вихідне сприйняття, яке потому стало сумнівним. Втілене явище набуло б тоді модального характеру значимості «так», «насправді». Певною

мірою, отже, навіть підтверджувальне Так, як і Ні, хоча воно і дає вірогідність віри та буття, є модифікацією цілком первинного, цілком не модифікованого прамодусу певного значення, в якому однозначно і цілком безсуперечно здійснюється конституювання предмета сприйняття. Так мова про «модалізацію» стає двозначною. З одного боку, можна мати на увазі кожну зміну модусу значення стосовно первинної, так званої наївної вірогідності, який не руйнується роздвоєнням, тобто сумнівом. З другого боку, можна мати на увазі зміну модусу значення вірогідності, через яку вона припиняє бути вірогідністю (моралізація можливості, ймовірності тощо у вищезазначеному сенсі). Прамодус – це вірогідність, але у формі простої вірогідності. Через ухвалення у подоланні сумніву позитивного або негативного рішення ми відтворюємо вірогідність. «Насправді» дійсне або недійсне знов стає певним. І все ж таки свідомість змінилася. Перехід від сумніву до рішення надає свідомості характеру рішучості, а її ноєматичному смислу відповідного характеру, який виражено у «так», «дійсно», «справді так» і схожих мовних зворотах.

Якщо ми говоримо про рішення у власному сенсі, ми вже виходимо зі сфери рецептивності до царини спонтанних висловів Я. У рецептивному сприйнятті йдеться, натомість, тільки про пасивний перебіг синтез, які узгоджено зберігаються чи руйнуються у конфлікті, або у подоланні вагання щодо схоплення ведуть до узгодженості й відсутності «сумніву». Усі ці феномени на вищому ступені є приводом для створення модальностей судження у звичайному сенсі, модалізованих предикативних суджень. Це слід буде розглянути пізніше. Вчення про модальності судження висить у повітрі, якщо його розробляти лише з огляду на предикативне судження, як це відбувається у традиції, коли походження всіх цих феноменів модалізації не шукають у допредекативній сфері. Тут ми схоплюємо модалізації як перешкоди в розгортанні первинного інтересу сприйняття. У такому проясненні походження виявляється, що проста достеменність віри є праформою і що всі інші феномени, такі як негачія, усвідомлення можливості, відтворення вірогідності через підтвердження або заперечення вникають лише через модалізацію цієї праформи й не мають однакової цінності.

Від зашкодженої реалізації інтересу сприйняття такого ґатунку, тобто перешкоди як модалізації, слід відрізняти вищезгадану перешкоду тенденції як припинення перебігу сприйняття незалежно від того, зумовлене це припинення способом даності предмета (зникнення з поля сприйняття, перекривання тощо), чи придушенням інтересу до все ще даного у сприйнятті з боку іншого сильнішого інтересу. Обидва види перешкод можуть діяти разом і взаємно зумовлювати один одного.

Припинення перебігу сприйняття може мати наслідком неспростовний сумнів, зворотну модалізацію вже побаченого предмета, або модалізація може мотивувати припинення, послаблення інтересу до предмета, який став безсумнівним щодо своїх властивостей або виявився таким, а не іншим (наприклад, манекеном замість людини).

Примитки

¹ Див. до цього нижче § 38.

² Див. до цього нижче §§ 44 і наступний.

³ Тут слід ще раз нагадати про те, що тут ідеться про об'єкт, про предмет не у властивому сенсі. Адже ми вже багаторазово наголошували, що в царині первинної пасивності взагалі ще не можна говорити про предмети. Див. також вище § 13.